Om linodling

Ur 1848 års Almanach

En af de wigtigaste husslöjder i Swerige är beredningen af linnewäfnader och lingran. Äfwen den mindre lantbrukaren är i tillfälle att sjelf kunna odla det lin han behöfwer, och genom dess rengörande, häckling, spinning och wäfning sysselsätta sina barn och sitt tjenstefolk, under en årstid då de armar som på sommaren anwändes wid lantbruket, eljest skulle wara sysslolösa. Men för att få wacker wäfnad fordras wackert garn, och detta kan ej beredas utan af ett godt lin. Kunskap om sättet att gå till wäga, för att erhålla detta, är således första willkoret för framgången af denna husslöjd, wars stora wigt man alltmera börjar inse. Men det är ej nog att en endamålsenlig odling gifwer godt lin, den gifwer också detta lin för bättre köp, än det dåliga. Några underrättelser om linets rätta odling torde derföre benäget af allmänheten mottagas.

1. Jordens beredning och förfrukter

För att med framgång odla lin, fordras en rik och djup, men icke styv jord. Denna rikedom kan ej beredas genom gödsling omedelbart för linet, som ej trives i nygödsling och dessutom lider af den mängd ogräs, som af gödslingen framlockas. Men är jorden genom förutgående gödsling rik, så gagnar det att kort före linsåningen göda med aska, kompost, gödselvatten eller urin m.m, hwilka werka hastigare än den wanliga ladugårdsspillningen.

I Belgien, det land der linet odlas med största omsorg, anses hafran som den bästa förfrukt för lin, dernäst klöfwer och gräslinda, derefter följer hwete och råg, sämre anses rotfrukter och sämst av allt, korn. Skall linet sås på nybruten gräslinda, så får dock denna ej wara mosslupen eller beswärad af syra.

Bästa beredningen för lin är att så hafwra året förut, med stark gödning. Sedan hafran mognat upplöjes jorden ganska djupt, och lemnas så öfwer wintern. Skall någon ytterliga gödning ske, med sådana ämnen, som ofwan anfördes, bör den werkställas tidigt på wåren, och endast nedmyllas med billharf eller harf.

Kort före såningen harfwas och wältas åkern, om så erfordras flere gånger, så att jorden på ytan må blifwa ytterst fint pulveriserad. Har jorden tillräcklig fuktighet för fröets groning, så kan det genast utsås, men i motsatt fall afwaktas regn. Att deremot så lin på en alldeles uttorkad jord, i förhoppning på framtida regn är icke rådlig.

På nydodling, särdeles sådan som blifwit bränd, lyckas linet mycket wäl, ifall jorden är god. Det på detta sätt odlade linet plägar man ej behöfwa rensa under wäxten.

2. Utsäde

Det är af stor wigt att skaffa sig godt utsäde. Äkta Riga-linfrö anses wara bäst. Det bibehåller sig dock i högst 3 år, hwarefter man måste skaffa sig nytt utsäde. Som Riga-fröet är dyrt, gör man bäst att årligen köpa en mindre qvantitet, för att deraf uppdraga frö, ty andra året är fröet bäst, och gifwer ett finare lin än första året. Det lin, af hwilket man will taga utsäde, bör sås tunnare, än det som odlas för tågans skull.

Linfrö tål att ligga i 3 år men längre är osäkert, och det är en allmän tro, att ett års liggande förbättrar det. Godt frön bör wara klarbrunt till färgen; i Swerige anser man linfröet bör wara långt, men detta är troligen en oriktig åsikt, ty i Belgien wärderas det korta fröet högst; hwad man deremot fordrar, är att fröet framför allt skall wara försedt med den lilla krok i spetsen, af ljusare färg än det öriga delen av fröet, som anses wara det äkta Riga-fröets säkraste kännetecken, äfwensom att fröets kanter äro af ett ljusare brunt, än midten. Båda dessa

kännetecken sägas förswinna efter några års såning på annan ort, hwarefter fröet icke mera gifwer så godt lin, som i början.

3. Såning rensning och mognad

Sedan jorden blifwit på owannämnda sätt wäl beredd och fint pulveriserad, samt äger en för fröets groning tillräcklig fuktighet, företages såningen. Då man icke sår linet med hufwudsakligt afseende på winnande af frö, i hwilket fall det bör sås något tunnare, utsår man omkring tre fjerdedels till 1 kappe frö på ett kappland (1), eller.24 kappar på tunnlandet. Man är så mycket angelägnare att så någorluna tjockt, som ett tätt lin bättre qwäfwer ogräset än ett tunt, = 32 kappar på ett tunnland. Sådant lin som man will hafwa af yttersta finhet, sås mycket tjockt.

Efter såningen myllas linet med wanlig lätt harf i tvenne stråk hwarpå man genast wältar med en lätt wält. Det är angeläget att de wid såningen nödige operationer följa snart efter hwarandra, på det att jorden ej måtte hinna för mycket uttorkas innan hon åter tillpackas af wälten. Äfwenså är det angeläget att såningen sker i lugnt och torrt wäder, samt av en skicklig såningsman, på det att fröet måtte blifwa femt fördeladt.

Då linet blifwit omkring 3 tum högt, rensas det första gången, och wid 6 tum höjd, andra gången, om så behöfwes. De rensande böra gå utan skor, hwarigenom deras tramp mindre skadar liner. Härfter lemnas linet orördt, till dess tiden för dess upptagande eller så kallade ryckning inträffar.

Är man mycket angelägen om att erhålla lin af yttersta finhet, så ryckas detsamma så snart blomningen är förbi, men man uppoffrar då fröet, och denna förlust är så stor, att man i sjelfwa Belgien med få undantag låter linet stå, till dess frö blifwit moget. Härmed förstås icke, att fröet i knopparne skall allmänt wara mer brunt, ty linet är då öfwermoget och det förlorar både i godhet och mängd, det sednare hufwudsakligen derigenom att weden i stjelkarne blifwer alltför fast och hård, hwarigenom större affall uppstår wid brytningen, och linet, som man sääger, "bryter bort sig".

Då ungefär en tredjedel af fröet fått en brunaktig färg, och frö-knopparne en wiss fasthet, samt sjelfwa stammens gröna färg gått öfwer till ett mera i gult dragande, genomskinligt utseende, så är rätta tidpunkten inne för linets ryckning. Ibland får dock inte allsicke denna färg och genomskinligheten; man rättar sig då endast efter knopparnas och fröets utseende.

4. Upptagande och förwaring

Till linets upptagande wäljer man en regnfri och klar dag, och börjar icke förrän daggen förswunnit. Man upprycker det med rötterna och aftorkar jorden, samt tillser wid uppdragande af hwarje lock, att den lägges ytterst jemt, fortfarande till dess man fått en liten knippa eller kärfwe af wid pass en arms tjocklek, hwilken då ombindes nära rotändan, wanligen med ett af sjelfwa linet gjordt band. Wid upptagningen bör äfwen en sortering af linet ske, korta skiljes från det långa, och lägges i särskilta bundtar.

På andra ställen uppsättes linet till torkning obundet liksom en wedfamn, att ytterligare torka. Det swenska sättet att genast bundta och wid stänger till torkning upphänga linet är ganska godt, blott icke bundtarne göres för stora, ty linet kan då lätt taga hetta i midten af bundten.

Sedan linet wäl torkat, införes det i ladan och får der ligga till wintern, då fröet uttröskas på det sätt, att linet utbredes tunt på ett log-golf, och slås eller tröskas med en flat träklubba eller träklots af 12 tums längd, 5 tums bredd och 4 tums tjocklek, fästad wid ett långt krokigt skaft, som wid slaget glider i högra handen. Detta sätt har företräde framför den i Swerige brukliga repningen, som skadar linet. Efter slutad tröskning bindes linet åter i bundtar af 6 till 7 tums diameter

men i hwilka rotändar och spetsar läggas emot hwarandra, så att bundten, som bindes på två ställen, blir jemntjock i båda ändar. I detta skick förwaras linet till påföljande års sommar, då rötning werkställes.
Orsaken hwarför man bör öfwergifwa den gamla seden att röta samma höst som det blifwit skördadt, är den, att då genom den sena årstiden wattnet och luften förlorat sin wärma, blifwer rötningen både långsam och osäker, samt torkningen, särdeles af det wattenrötta linet, förenad med många swårigheter. Uppskjutes rötningen till året derpå, så winnes ej allenast den fördel, att kunna begagna den warma årstiden, då luft och watten äro bäst tjenliga för denna förrättning, utan det rötta linet torkar hastigare, och dess derefter följande brytning och rengöring kan ske utan begagnande af de eldfarliga pörten eller bakstugor, genom hwilka årligen en mängd lin här i landet dels skadas, dels uppbrinner. Den swenska midsommartorka, så oläglig den annars ofta är, bereder det förträffligaste tillfälle för linets torkning och beredning, utan de olägenheter, som den nu brukliga eldtorkningen medför.
1) 1 kappland var detsamma som ett nutida ar, dvs 100 m2. En rågad kappe motsvarade två kannor, dvs ca 5,2 liter.